

Datum
29 oktober 2012
Uw kenmerk

Ons kenmerk
2012/537136
Behandeld door

Doorkiesnummer

Bijlage(n)
4

Onderwerp
Sectorbreed onderzoek kwaliteit financiële crisisplannen pensioenfondsen

Geacht bestuur,

Sinds 1 mei 2012 moeten alle pensioenfondsen beschikken over een financieel crisisplan¹. De Nederlandsche Bank (DNB) heeft in samenwerking met de Autoriteit Financiële Markten (AFM) een sectorbreed onderzoek uitgevoerd naar de kwaliteit van deze plannen. In het onderzoek is zowel gekeken naar de aanwezigheid van de verplichte onderdelen¹ als naar de inhoud van de plannen. Deze brief bevat een generieke terugkoppeling van de uitkomsten van het onderzoek. Verder geven wij aan wat wij van u verwachten.

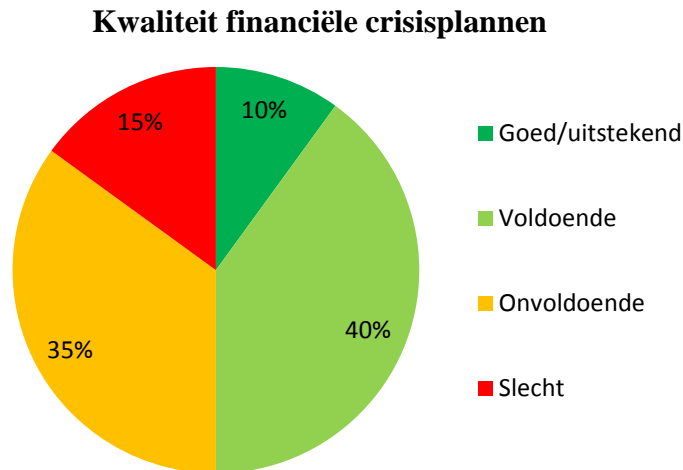
Het doel van een financieel crisisplan is tweeledig. Ten eerste moet het bestuur goed voorbereid zijn op een financiële crisissituatie. Ten tweede moet het vooraf voor deelnemers duidelijk zijn hoe met hun pensioen wordt omgegaan in tijden van crisis.

ALGEMENE CONCLUSIE

De conclusie van het onderzoek is dat de kwaliteit van de plannen sterk varieert en in veel gevallen voor verbetering vatbaar is. In sommige gevallen is het crisisplan compleet, goed doordacht en uitgewerkt; in andere gevallen is er duidelijk te weinig aandacht aan besteed.

¹ De Beleidsregel van De Nederlandsche Bank van 5 december 2011, nr. Tb/2011/734668 gepubliceerd in de Staatscourant nr. 22350 van 9 december 2011

In onderstaand figuur is ons oordeel over de kwaliteit van de onderzochte financiële crisisplannen weergegeven.

De kwaliteit van financiële crisisplannen zou op met name de volgende terreinen moeten verbeteren:

- duidelijkere prioritering van de te treffen maatregelen;
- duidelijkheid over het moment van korten op pensioenen;
- het in besluitvormingsprocessen rekening houden met calamiteiten;
- duidelijkheid over *wat* het pensioenfonds richting deelnemers communiceert, op *welk moment*, en *hoe*;
- de vraag hoe invulling wordt gegeven aan evenwichtige belangenafweging.

Een toelichting op de opzet en resultaten van het onderzoek (inclusief een overzicht van de meest opvallende verbeterpunten) is opgenomen in bijlage 1.

Om u te ondersteunen bij het doorlichten en eventueel verbeteren van uw plan bieden wij u een aantal nieuwe hulpmiddelen aan:

- een voorbeeld van een gedegen financieel crisisplan (bijlage 2);
- goede en slechte voorbeelden (bijlage 3);
- een lijst met aandachtspunten (bijlage 4).

WAT VERWACHTEN WIJ VAN U?

Een bestuur moet goed voorbereid zijn op een financiële crisissituatie. Deelnemers moeten een indruk kunnen hebben wat hen te wachten staat in zo'n geval. Het nut en de noodzaak van het hebben van een kwalitatief goed financieel crisisplan is gelet op de ontwikkelingen in de financiële sector nog onverminderd hoog.

Daarom verwachten wij van u dat u naar aanleiding van de uitkomsten van het onderzoek kritisch bekijkt in hoeverre uw plan tegemoet komt aan de doelstelling van een financieel crisisplan. Waar nodig verwachten wij dat u uw plan aanpast en integreert in de actuariële en bedrijfstechnische nota.

Wellicht ten overvloede merken wij nog op dat het van belang is dat u als bestuur nauw betrokken bent bij een eventuele wijziging van uw plan.

BERICHTGEVING DNB EN AFM

DNB en de AFM zullen de algemene uitkomsten van het onderzoek breder bekend maken en een gezamenlijk nieuwsbericht uitbrengen over het onderzoek. Het bericht wordt, samen met deze brief, inclusief bijlagen, op de website van DNB en de AFM geplaatst.

Hoogachtend,
De Nederlandsche Bank NV

Hoogachtend,
Autoriteit Financiële Markten

Prof. Drs. O.C.H.M. Sleijpen
Divisiedirecteur Toezicht Pensioenen

Drs. H.W.O.L.M. Korte
Directeur

Bijlage 1 Uitkomsten sectorbreed onderzoek kwaliteit financiële crisisplannen

Opzet onderzoek

DNB en AFM hebben de kwaliteit van 40 financiële crisisplannen beoordeeld op basis van de Beleidsregel financieel crisisplan pensioenfondsen. De AFM heeft een oordeel gegeven over de communicatieparagraaf terwijl DNB de overige onderdelen van de plannen heeft beoordeeld. Bij de selectie van de 40 plannen zijn de in 2011 bij het themaonderzoek financiële crisisplannen betrokken fondsen en de pensioenfondsen die vallen onder de T4-toezichtklasse buiten beschouwing gelaten. Voor de overige fondsen in de selectie is rekening gehouden met de diversiteit in de sector. De beoordeling van de financiële crisisplannen van de T4-categorie fondsen wordt meegenomen in het individuele toezicht op deze fondsen. Voor het onderzoek is gebruik gemaakt van de bij DNB ingediende plannen, zijn fondsen niet op individuele basis geïnformeerd dat ze in het onderzoek zijn betrokken en worden fondsspecifieke bevindingen niet op individuele basis teruggekoppeld.

Elk plan is beoordeeld op de mate waarin de 9 onderdelen van de Beleidsregel zijn uitgewerkt. De betreffende onderdelen zijn:

- beschrijving crisissituatie (artikel 4 van de Beleidsregel)
- dekkingsgraad waarbij korten nodig is om er uit te komen (artikel 5 van de Beleidsregel)
- maatregelen die ter beschikking staan (artikel 6 van de Beleidsregel)
- mate inzetbaarheid van de maatregelen (artikel 7 van de Beleidsregel)
- indicatie financiële effect van de maatregelen (artikel 8 van de Beleidsregel)
- evenwichtige belangenafweging (artikel 9 van de Beleidsregel)
- communicatie met belanghebbenden (artikel 10 van de Beleidsregel)
- besluitvormingsproces (artikel 11 van de Beleidsregel)
- beoordeling actualiteit financieel crisisplan (artikel 12 van de Beleidsregel)

Op alle onderdelen is een score toegekend. Verder is een gemiddelde score per plan toegekend op basis van een ongewogen gemiddelde van de scores op de 9 onderdelen.

Bij de toekenning van een score voor de mate van beheersing is de volgende indeling gehanteerd:

- score 1 : slechte beheersing
- score 2 : onvoldoende beheersing
- score 3 : voldoende beheersing
- score 4 : uitstekende beheersing

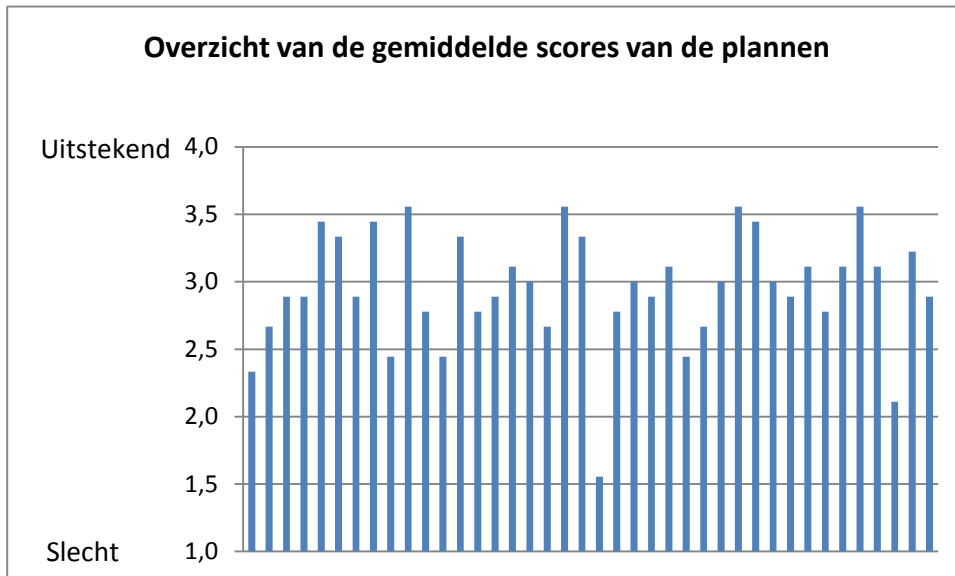
Uitkomsten onderzoek

De bevindingen van het onderzoek worden in deze bijlage toegelicht op basis van:

- overzicht van de gemiddelde scores van de plannen;
- spreiding gemiddelde score van de plannen;
- gemiddelde score per onderdeel van de beleidsregel;
- mate waarin sprake is van uitstekende beheersing op onderdelen van de Beleidsregel;
- mate waarin voldaan wordt aan de onderdelen van de Beleidsregel;
- mate waarin een plan voldoet aan de onderdelen van de Beleidsregel.

1. Gemiddelde score per plan

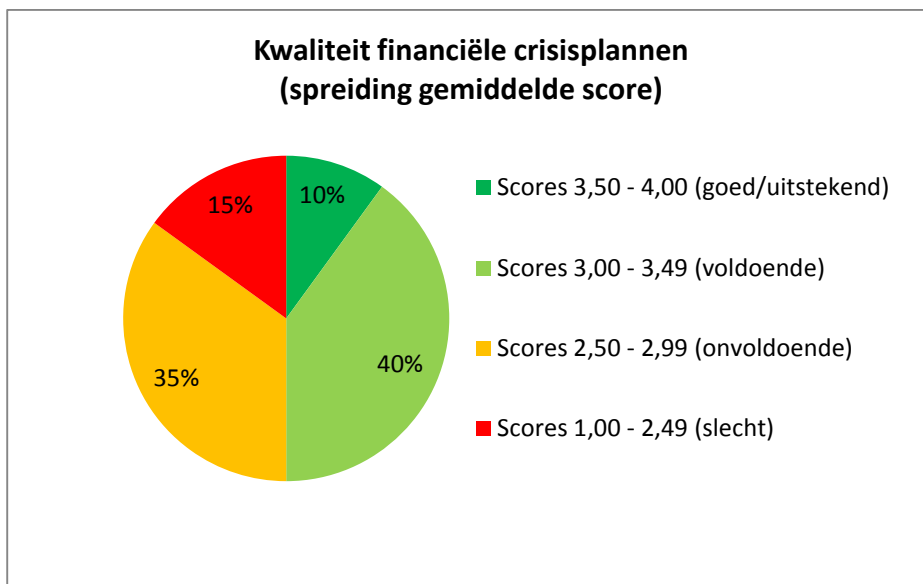
In onderstaand figuur is van elk plan de gemiddelde score van de beheersing weergegeven.

Hieruit valt op te maken dat de kwaliteit van de plannen sterk varieert. Uit een nadere analyse blijkt dat de omvang van een fonds niet bepalend is voor de gemiddelde score op een plan.

2. Spreiding gemiddelde score

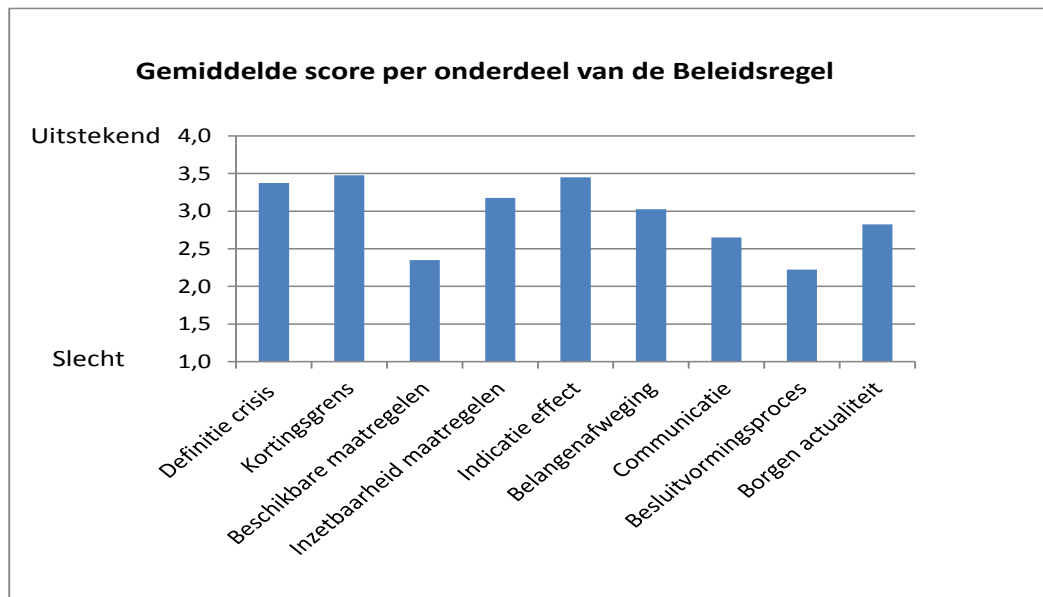
In onderstaand figuur is de spreiding van de gemiddelde scores van de beheersing op basis van 4 categorieën in beeld gebracht.

Hieruit valt op te maken dat 50% van de onderzochte plannen gemiddeld genomen een beheersingsscore heeft met een waarde lager dan 3. Dit betekent dat er gemiddeld genomen bij 50% van de onderzochte plannen sprake is van onvoldoende beheersing. Verder valt uit het figuur af te leiden dat er sprake is van een selecte groep van fondsen waarvan de plannen er nadrukkelijk in positieve dan wel negatieve zin uitspringen.

3. Gemiddelde score per onderdeel van de Beleidsregel

De vorige figuren geven een beeld van de gemiddelde scores van de beheersing per plan. Een gemiddelde score van een plan kan echter op verschillende manieren tot stand komen. Zo kan er sprake van zijn dat alle onderdelen voldoen en er gemiddeld een ‘voldoende’ tot stand komt. Een gemiddelde score van een plan kan echter ook bestaan uit een mix van onderdelen die uitstekend zijn uitgewerkt en onderdelen die nog niet geheel voldoen. In onderstaand figuur wordt inzicht gegeven in de gemiddelde score per onderdeel van de Beleidsregel.

Uit bovenstaand figuur valt op te maken dat met name de onderdelen ‘beschikbare maatregelen’, ‘communicatie’ en ‘besluitvormingsproces’ een lage score hebben en daarmee minder worden beheerst.

Hieronder vermelden wij de 5 meest opvallende verbeterpunten.

Explicitering van het moment van korten.

Ten aanzien van de maatregel “korten van pensioenaanspraken en –rechten” zal het bestuur moeten nadenken over het moment waarop de daadwerkelijke korting zal worden doorgevoerd. Voor een deelnemer is het van belang dat hij weet op welk moment zijn pensioenaanspraken of –rechten worden gekort. Dat kan bijvoorbeeld zijn aan het begin van een herstelperiode, jaarlijks, tussentijds in een jaar of aan het eind van de herstelperiode. In de onderzochte plannen is hier nog veel onduidelijkheid over.

De prioritering van de te nemen maatregelen.

In de plannen worden de maatregelen genoemd die het bestuur ter beschikking heeft om de dekkingsgraad te verhogen of om te voorkomen dat de dekkingsgraad verder wegzakt. Voor een deelnemer is het van belang om te weten welke maatregelen worden genomen en wanneer. Komt premieverhoging eerst in aanmerking voordat de indexatie wordt verlaagd? En wanneer begint en eindigt een bepaalde maatregel? Worden maatregelen gelijktijdig toegepast? In veel plannen worden wel maatregelen genoemd maar wordt niet op de prioritering ingegaan.

Communicatie

In de plannen ontbreekt veelal de verplichte beschrijving van de manier waarop het fonds haar deelnemers gaat informeren over het bestaan van het plan. Bovendien ontbreken hier essentiële onderwerpen zoals de te communiceren boodschap, de benoeming van doelgroepen, communicatiemiddelen en termijnen waarin wordt gecommuniceerd. In sommige plannen bestaat de paragraaf slechts uit een verwijzing naar een communicatieplan of communicatieprotocol dat geen onderdeel uitmaakt van het crisisplan, of wordt alleen in algemene zin naar de communicatieafdeling verwezen.

Inhoudelijk valt op dat in sommige gevallen het fonds slechts van plan is om het plan integraal op de website te plaatsen. Het originele plan is geen begrijpelijk communicatiemiddel voor deelnemers. Opmerkelijk is verder dat weinig pensioenfondsen al lijken na te denken over de centrale boodschap die zij in verschillende situaties aan de belanghebbenden willen communiceren.

Het is van belang dat pensioenfondsen bij het opstellen van het plan, en dus ook bij het opstellen van de communicatieparagraaf, het belang van de deelnemer centraal stellen. Pensioenfondsen moeten deelnemers in tijden van crisis zo snel mogelijk informeren over de ontstane situatie. Dit moet gebeuren op een proactieve en voor de deelnemer begrijpelijke manier, waarbij de (mogelijke) gevolgen die de crisissituatie heeft voor de deelnemer duidelijk geschetst worden.

Besluitvormingsproces

In de meeste plannen is het besluitvormingsproces niet toegespitst op omgaan met calamiteiten. Veelal wordt het proces om te komen tot een korte termijn herstelplan beschreven. Er wordt echter niet ingegaan op spoedeisende zaken die zich voor kunnen doen binnen de fase dat een fonds in onderdekking verkeert. Hoe is het bestuur bijvoorbeeld voorbereid op calamiteiten waarbij snel en adequaat gehandeld moet worden? Welke partijen en expertises zijn daarvoor nodig? Hoe is geborgd dat de relevante personen dan wel partijen indien nodig snel benaderd kunnen worden? Wie moet waarvan en wanneer op de hoogte worden gesteld? Is geborgd dat de besluiten tijdig genomen kunnen worden? Deze zaken zijn veelal niet uitgewerkt.

Voor de goede orde merken wij nog op dat een passage in de trant van 'we zijn een fonds van beperkte omvang dus de lijnen zijn kort om snel op te kunnen treden' niet volstaat, dit is geen concrete uitwerking.

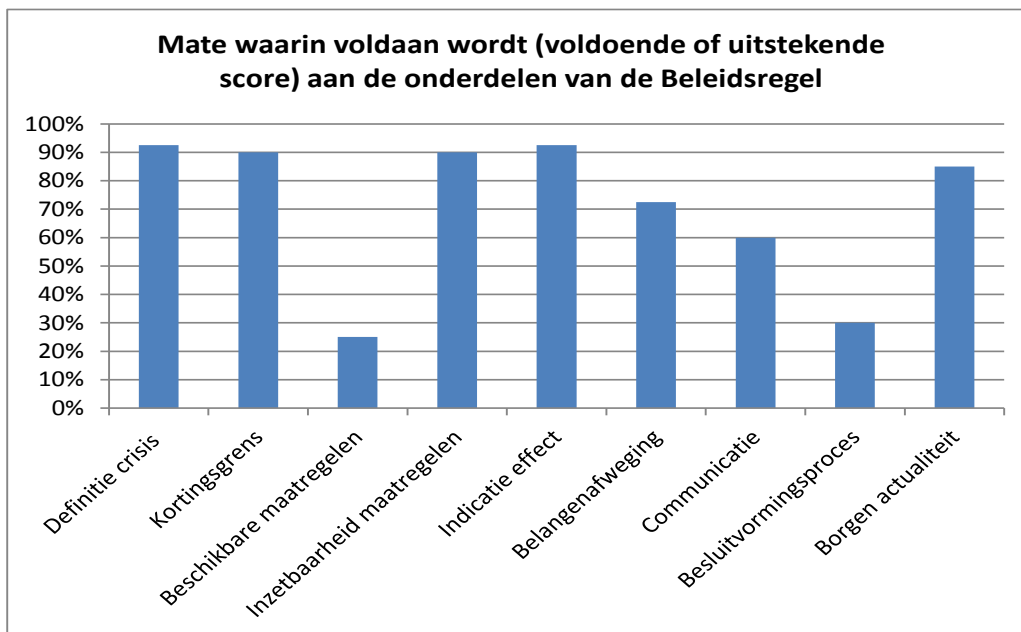
Evenwichtige belangenafweging

Soms ontbreekt een motivering op welke wijze het bestuur rekening houdt met alle belanghebbenden als zich een financiële crisissituatie voordoet. Voor een deelnemer is het van belang dat hij vooraf op de hoogte is wat de visie van het bestuur is over het op een evenwichtige wijze afwegen van de belangen om te komen tot een verdeling van de lasten om de crisis op te lossen.

Voor de goede orde merken wij nog op dat een passage in de trant van ‘we zullen rekening houden met evenwichtige belangenafweging’ niet volstaat, dat is namelijk geen motivering van de wijze waarop er rekening wordt gehouden met evenwichtige belangenafweging.

4. Mate waarin voldaan wordt aan onderdelen van de Beleidsregel

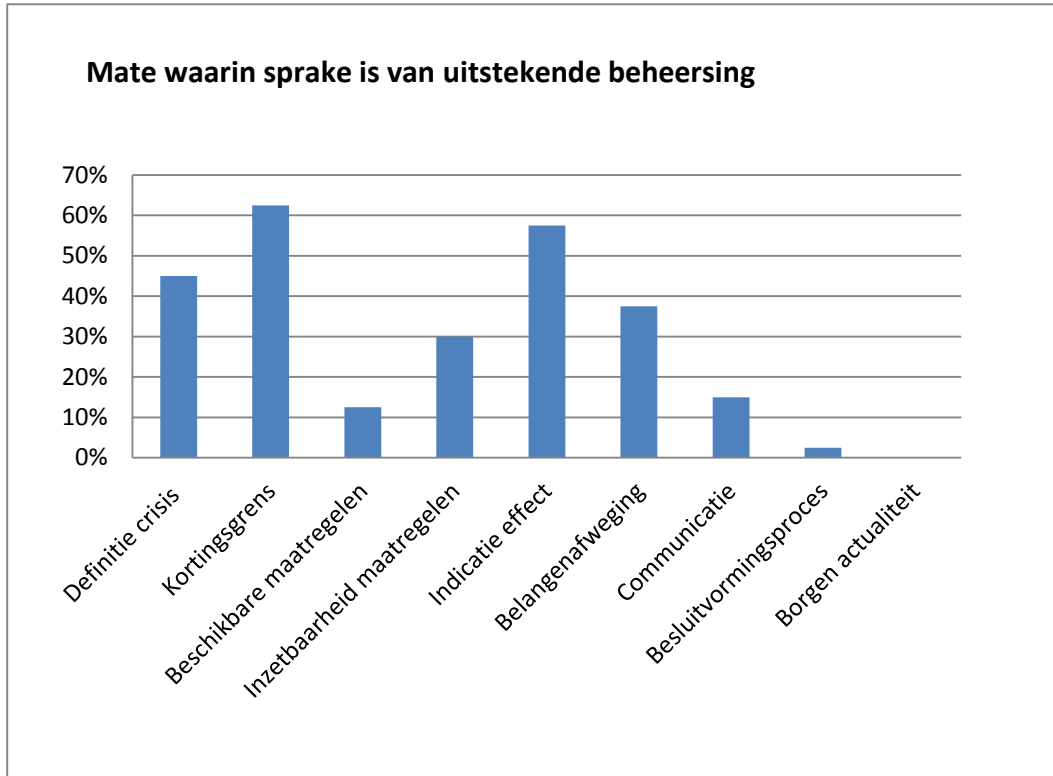
Een gemiddelde score op de onderdelen van de Beleidsregel als getoond in het vorige figuur geeft een beeld maar geeft geen indruk van de spreiding. In onderstaand figuur wordt een indicatie gegeven van de spreiding van de scores op basis van de mate waarin voldaan wordt aan de onderdelen van de Beleidsregel.

Hieruit valt op te maken dat voor 5 van de 9 onderdelen geldt dat in 80% of meer van de gevallen sprake is van een voldoende of uitstekende beheersing. Dat is enerzijds bemoedigend. Het betekent anderzijds dat er ook fondsen zijn waarvan de plannen ook op die elementen nog niet voldoen. Verder betekent het dat er onderdelen zijn waar veel fondsen moeite mee hebben en dan in het bijzonder de onderdelen ‘beschikbare maatregelen’, ‘communicatie’ en ‘besluitvormingsproces’.

5. Mate waarin sprake is van uitstekende beheersing

Er is per onderdeel van de Beleidsregel onderzocht in hoeverre fondsen deze uitstekend beheersen. De resultaten zijn weergegeven in onderstaand figuur.

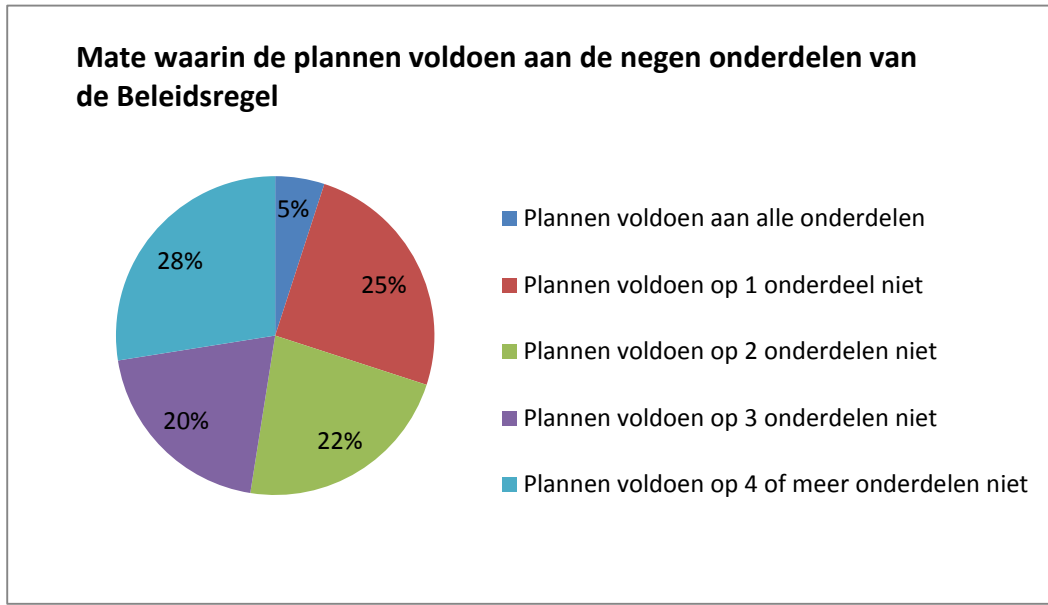

Uit het figuur valt op te maken dat sprake is van significante verschillen. Zo zijn er onderdelen waar sommige fondsen beduidend werk van gemaakt hebben terwijl er ook onderdelen zijn waar in zeer beperkte mate is van een uitstekende beheersing. Het onderdeel 'borgen actualiteit' is in dit opzicht een bijzonder onderdeel. Dit is namelijk een vrij eenvoudig onderdeel dat minder geschikt is om daar een zinvol onderscheid aan te brengen tussen de scores 'uitstekende' of 'voldoende' beheersing. Op dat onderdeel is, als er aan voldaan wordt, volstaan met toekennen van een score 'voldoende beheersing'.

De conclusie is dat veel mogelijkheden onbenut zijn gebleven om de beheersing op een hoger peil te brengen.

6. Mate waarin plannen voldoen aan de onderdelen van de Beleidsregel

In onderstaand figuur wordt getoond in hoeverre de plannen voldoen, dat wil zeggen dat er sprake is van een voldoende of uitstekende beheersing, aan de onderdelen van de Beleidsregel dan wel aangepast moeten worden.

Uit het figuur valt op te maken dat slechts in 5% van de gevallen de plannen volledig voldoen aan alle onderdelen van de Beleidsregel. Dat betekent derhalve dat er voor veel fondsen nog gewerkt moet worden aan de kwaliteit van de plannen. De mate waarin de plannen nog niet voldoen varieert sterk. Zo is er bijvoorbeeld in 25% van de gevallen sprake van dat er 1 onderdeel bijgesteld moet worden om te voldoen aan de Beleidsregel. Tegelijkertijd is er ook een substantiële groep van 28% van de fondsen waar de plannen op 4 of meer onderdelen aangepast moeten worden.

BIJLAGE 2. Voorbeeld van een financieel crisisplan

FINANCIËEL CRISISPLAN (VOORBEELD)

Dit voorbeeld moet fondsspecifiek worden gemaakt. De cijfers die in een aantal voorbeelden worden genoemd zijn fictief. Verder bevat het voorbeeld een mogelijk beleidsstandpunt van een fonds. Daarmee is niet beoogd tot uitdrukking te brengen dat slechts de in dit voorbeeld crisisplan genoemde beleidsvariant is toegestaan. Andere varianten van beleidsstandpunten zijn denkbaar, uiteraard voor zover passend binnen wet- en regelgeving.

Inleiding

Doel van dit financiële crisisplan is dat het bestuur vooraf beschrijft welke maatregelen bij een crisis beschikbaar zijn, wat de impact van deze maatregelen is en welke procedures doorlopen moeten worden. Zodoende kan het bestuur slagvaardig opereren wanneer een crisis daadwerkelijk optreedt. Belangrijke aspecten van het plan zijn evenwichtige belangenbehartiging (gepensioneerden, slapers, actieven en sponsor) en mogelijke communicatie naar alle betrokkenen.

Dit plan bevat een beschrijving van de maatregelen die het bestuur op korte termijn effectief zou kunnen inzetten indien in korte tijd de dekkingsgraad zich zeer snel beweegt richting kritische waarden waardoor het realiseren van de doelstelling van het pensioenfonds in gevaar komt. Dit plan is bedoeld voor het geval zich in de toekomst dergelijke situaties voordoen waarbij crisismaatregelen genomen moeten worden. Het plan geeft de te hanteren kritische ondergrenzen, de te nemen maatregelen en de te volgen besluitvormingsprocessen en communicatietrajecten aan.

Het financieel crisisplan moet worden gezien als een leidraad. Het is niet een plan dat per definitie kant en klaar uitgevoerd wordt. Het bestuur zal de concrete maatregelen altijd afstemmen op de aard van de crisis en de omstandigheden van dat moment, vergezeld van een motivering waarom eventueel van de leidraad wordt afgeweken.

1. Beschrijving crisissituatie

Volgens het Bestuur van het fonds is er sprake van een crisis als het eigen vermogen van het fonds onder het niveau van 5% van de technische voorzieningen daalt. Dit is het moment dat het crisisplan direct in werking treedt.

Buiten dat er sprake kan zijn van een crisis kan er zich ook een calamiteit voordoen. Van een calamiteit is sprake als

Er kan sprake zijn van een calamiteit zonder dat er sprake is van een crisis als het vermogen ten gevolge van de calamiteit nog boven het minimaal vereist eigen vermogen blijft. Andersom kan ook sprake zijn van een crisis zonder dat er sprake is van een calamiteit. Bijvoorbeeld, als het eigen vermogen langzaam, dus zonder verrassingselement, terugzakt tot onder het minimaal vereist eigen vermogen.

2. De dekkingsgraad waarbij het fonds er zonder korten niet meer uit kan komen

De kritische dekkingsgraad waarbij het fonds er zonder korten niet meer uit kan komen bedraagt volgens de huidige inzichten%. Het is gebleken dat de herstelcapaciteit op korte termijn% per jaar is. Uit onderstaande tabel blijkt dat bij een dekkingsgraad van 93% nog tijdig herstel kan plaatsvinden in 3 jaar.

Jaar ultimo	Dekkingsgraad	Overrendement
X	93%	4%
X+1	97%	4%
X+2	101%	4%
X+3	105%	4%

Het niveau van de kritische dekkingsgraad is onder andere afhankelijk van de rentetermijnstructuur en de verwachte overrendementen op enig moment. In de volgende tabel is de kritische dekkingsgraad voor een aantal scenario's opgenomen uitgaande van een wettelijke hersteltermijn naar het minimaal vereist vermogen van drie jaar.

		Verwacht overrendement				
		0%	0,5%	1,0%	1,5%	2%
Rekenrente	2,0%	103%	101%	100%	98%	97%
	2,5%	103%	101%	100%	98%	97%
	3,0%	103%	101%	100%	98%	97%
	3,5%	103%	101%	100%	98%	97%
	4,0%	103%	101%	99%	98%	97%
	4,5%	101%	100%	98%	97%	96%

Bijvoorbeeld: als de rente 2,5% is (en blijft) en het jaarlijks overrendement van 1,5% bedraagt, dan kan het fonds vanaf een (kritische) dekkingsgraad van 98% nog zonder korten herstellen binnen de wettelijke hersteltermijn (in dit geval 3 jaar).

Hieronder volgt ten slotte nog een tabel waarin per dekkingsgraad de te verwachten kortingspercentages na 3 jaar zijn opgenomen:

Dekkingsgraad	Verwachte dekkingsgraad na 3 jaar	Kortingspercentage
96%	105%	0%
90%	99%	6%
85%	94%	11%
80%	89%	16%
75%	84%	21%
70%	79%	26%

3. Maatregelen die ter beschikking staan

Het fonds hanteert als reguliere financiële sturingsmiddelen het premiebeleid, het toeslagbeleid en het beleggingsbeleid. Daarnaast kent het fonds de mogelijkheid om de inhoud van de pensioenregeling aan te passen waar het de opbouw van toekomstige aanspraken betreft en kan het fonds als uiterste middel de pensioenaanspraken en pensioenrechten verminderen. Onder elke maatregel, in volgorde van prioritering, volgt een korte toelichting.

a. Premieverhoging

De premie wordt niet lager vastgesteld dan de kostendekkende premie (en dient in geval van onderdekking bij te dragen aan het korte termijn herstel). De kostendekkende premie wordt door het fonds vastgesteld. In geval van een crisissituatie zal het fonds in beginsel de maximum premie in rekening brengen.

Het bestuur gaat in geval van een crisisituatie ... (in te vullen: wel/niet) in overleg met de werkgever want.....

Het bestuur acht een verhoging van de premie boven het in overleg met de werkgever vastgestelde maximum ... (in te vullen: wel/niet) realistisch want.....

b. Bijstorting werkgever

Het bestuur acht het zeer waarschijnlijk dat, indien zich een financiële crisissituatie voordoet, niet alleen het fonds de gevolgen hiervan zal ondervinden maar dat dit ook gevolgen heeft voor de werkgever. De mogelijkheid dat de werkgever in zo'n situatie zal kunnen bijstorten acht het bestuur(in te vullen: wel/niet) realistisch. Op grond van de uitvoeringsovereenkomst is de werkgever(in te vullen: wel/niet) verplicht tot bijstorten. Indien geen sprake is van een plicht tot bijstorting zal toch in overleg worden getreden met de werkgever om de mogelijkheden van een additionele storting te bespreken.

c. Beperken of niet toekennen van toeslagen

Het geheel of gedeeltelijk achterwege laten van de voorwaardelijke toeslagverlening van de deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden wordt niet als crisismaatregel aangemerkt, maar als een regulier sturingsmiddel binnen het beleid van het pensioenfonds. Dit is omschreven in de ABTN waarbij de toeslag afhankelijk is van de financiële positie van het fonds.

d. Toepassen gesplitste kortingsregeling

Het fonds kan de werkgevers adviseren de opbouw van toekomstige aanspraken tijdelijk te verlagen. Het bestuur zal in een crisissituatie de gesplitste kortingsregeling....(in te vullen: wel/niet) inzetten. Hierbij worden de bepalingen in het pensioenreglement in acht genomen.

e. Versoberen pensioenregeling

Voor het versoberen van de pensioenregeling geldt hetzelfde als voor het toepassen van een gesplitste kortingsregeling. Met dien verstande dat het bestuur een permanente aanpassing van de regeling wel beschouwt als een toepasbare crisismaatregel. Hierover is overleg nodig met de werkgever.

f. Aanpassen beleggingsbeleid

Het aanpassen van het beleggingsbeleid bij verschillende niveaus van de dekkingsgraad

is onderdeel van het reguliere beleidskader. Daarbij zal rekening worden gehouden met de eisen van de toezichthouder (geen herstelvertraging en geen toename van het totale risico). Het bestuur is(in te vullen: wel/niet) voornemens om het beleggingsbeleid in een crisissituatie aan te passen want.....

g. Korten van pensioenaanspraken en pensioenrechten

Het bestuur kan in enig jaar besluiten de opgebouwde pensioenaanspraken en/of de ingegane pensioenen procentueel te korten, indien:

- het vermogen onder het minimaal vereist eigen vermogen is gezakt;
- het pensioenfonds niet in staat is binnen een redelijke termijn het minimaal vereist eigen vermogen te bereiken;
- alle overige beschikbare sturingsmiddelen, met uitzondering van het beleggingsbeleid, zijn ingezet om binnen drie jaar te voldoen aan de vereisten ten aanzien van het minimaal vereist eigen vermogen.

Er wordt niet meer gekort dan strikt nodig is om voldoende te kunnen herstellen. De korting wordt geëffectueerd op.....

4. Mate van inzetbaarheid van maatregelen

Het bestuur kan de in de vorige paragraaf opgesomde maatregelen inzetten.

In onderstaande tabel is per maatregel een verwijzing opgenomen naar de documenten van het fonds en wordt de inzet en prioritering aangegeven.

Maatregel	Abtn	Uitvoerings- overeenkomst	Pensioen- reglement	Inzet en prioriteit
premieverhogen	Art..	Art...	Art...	regulier beleid
bijstorten		Art..		regulier, wel in overleg met werkgever
verminderen toeslagen	Art..	Art..	Art..	regulier beleid
gesplitst korten		Art..	Art..	regulier beleid
versoberen regeling		Art..	Art..	2 ^e
beleggingsbeleid	Art..			1 ^e
korten aanspraken			Art..	3 ^e

5. Indicatie financieel effect van de maatregelen

Crisismaatregel	Inzet maatregel	Impact op dekkingsgraad	Effectiviteit
Bijstorten werkgever	Storting € ... mln	+%	eenmalig
Versoberen regeling	Verlagen opbouw met%	+%	jaarlijks
Aanpassen beleggingsbeleid	Overrendement verhogen met%	+%	jaarlijks
Korten pensioen-aanspraken en – rechten	Korten met%	+.....%	eenmalig

De impact op de dekkingsgraad bij de verschillende crisismaatregelen is in bovenstaande tabel weergegeven. Hierbij is telkens uitgegaan van een dekkingsgraad van 100%.

Een indicatie van de impact op de dekkingsgraad die het verhogen van de pensioenpremie voor de diverse doelgroepen met zich meebrengt is in onderstaande tabel weergegeven. Het betreft het effect bij een verhoging van de pensioenpremie met 5%-punt van de pensioengrondslag.

	Bedrag in euro's	Extra dekkingsgraad per jaar
Bijdrage werkgever mln%
Bijdrage actieven mln%
Bijdrage slapers	nvt	
Bijdrage gepensioneerden	nvt	
TOTAALmln%

6. Evenwichtige belangenafweging

Het bestuur maakt voor wat betreft de inzet van crisismaatregelen onderscheid naar de impact ervan op de verschillende groepen belanghebbenden. Hiermee draagt het bestuur zorg voor een evenwichtige verdeling van de lasten in een crisissituatie.

Onderstaande tabel geeft inzicht in welke groepen belanghebbenden worden beïnvloed door een specifieke crisismaatregel.

	Actieve deelnemer	Gewezen deelnemer	Pensioen-gerechtigde	Werkgever
Geen toeslag	X	X	X	
Premie verhogen	X			X
Bijstorting				X
Korten	X	X	X	
Versoberen regeling	X			X

Het bestuur heeft in zijn overwegingen ter beoordeling van de evenwichtigheid tussen de verschillende belanghebbenden de volgende criteria meegenomen:

- effectiviteit: wat is het effect op de dekkingsgraad?
- proportionaliteit: weegt het effect op tegen de impact voor de diverse groepen van belanghebbenden?
- solidariteit: zijn de bijdragen van de verschillende groepen van belanghebbenden met elkaar in evenwicht?
- continuïteit: zijn de maatregelen verstandig met het oog op voorzienbare toekomstige (korte en lange termijn) ontwikkelingen?
-

Korting van aanspraken leidt voor gepensioneerden tot direct koopkrachtverlies. Gelet op het feit dat noodmaatregelen ‘premieverhoging’ en ‘verlaging van pensioenopbouw’ vooral actieve deelnemers raken vindt het bestuur dat een uniforme korting van aanspraken samen met de noodmaatregelen alle stakeholders op een evenwichtige manier treffen.

In onderstaande scoringstabellen worden genoemde noodmaatregelen en kortingsmaatregelen uitgewerkt.

Verlaging van het opbouwpercentage met 0,5-procentpunt				
Doelgroep	effectiviteit	proportionaliteit	solidariteit	continuïteit
Werkgevers				
Actieven				
Slapers				
Gepensioneerden				

Uniforme korting van (opgebouwde) aanspraken				
Doelgroep	effectiviteit	proportionaliteit	solidariteit	continuïteit
Werkgevers				
Actieven				
Slapers				
Gepensioneerden				

Toelichting scores

+ = voldoende bijdrage

++ = hoge bijdrage

- = onvoldoende bijdrage

-- = geen bijdrage

7. Communicatie met belanghebbenden

In deze paragraaf beschrijft het pensioenfonds de communicatie over het financieel crisisplan en de communicatie wanneer zich een crisis voordoet.

De in de Pensioenwet opgenomen uitgangspunten duidelijkheid, begrijpelijkheid en tijdigheid vormen de basis voor de communicatie die voortvloeit uit dit financiële crisisplan.

In onderstaande tabel staat weergegeven hoe het pensioenfonds zal communiceren over het crisisplan en in de verschillende stadia van een crisis.

Communicatiefase	Moment van communiceren	Hoofdboodschap	Doelgroep	Kanalen / middelen
Fase 1: Communicatie over het crisisplan	Na vaststellen crisisplan, binnen 2 weken	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Bestaan en doel van crisisplan ❖ Inhoud op hoofdlijnen: belangrijkste maatregelen inclusief gevolgen voor belanghebbenden, te weten <ul style="list-style-type: none"> ○ Regulier beleid ○ Aanpassen beleggingsbeleid ○ Versoberen regeling ○ Korten van de aanspraken ❖ Belangenafweging 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ actieve deelnemers ❖ gewezen deelnemers ❖ pensioengerechtigden ❖ werkgever ❖ sociale partners ❖ toezichthouders ❖ media ❖ 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ brief aan belanghebbenden ❖ website ❖ nieuwsbrief ❖ intranet werkgever ❖
Fase 2: Aanvang crisissituatie	Binnen 1 week na aanvang crisis	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Verslechtering financiële situatie fonds ❖ Mogelijke maatregelen inclusief gevolgen: <ul style="list-style-type: none"> ○ Aanpassen beleggingsbeleid ○ Versoberen regeling

		<ul style="list-style-type: none"> ○ Korten van de aanspraken ❖ Impact en afweging maatregelen ❖ Belangenafweging 		
Fase 3: Bestuursbesluit(en) over maatregelen	Binnen 1 week na besluit bestuur	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Financiële situatie ❖ Maatregel(en) die genomen worden ❖ Gevolgen van de maatregelen voor de deelnemer ❖ Evenwichtige verdeling en belangenbehartiging ❖ Verwachtingen
Fase 4: Ongedaan maken maatregelen	Binnen 1 week na besluit bestuur	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Verbetering financiële situatie ❖ Maatregelen (gedeeltelijk) ongedaan gemaakt ❖ Gevolgen van het ongedaan maken van de maatregelen voor de deelnemer ❖ Evenwichtige verdeling en belangenbehartiging

8. Besluitvormingsproces

Onderstaand wordt per maatregel weergegeven welke partijen betrokken worden in het besluitvormingsproces en hoe de procesgang in grote lijnen verloopt. Tevens is per maatregel een bandbreedte weergegeven van de tijdsspanne die nodig zal zijn om tot zorgvuldige besluitvorming te komen

Maatregel	Betrokken partijen	Beschrijving proces	Tijdslijn
Premie	Sociale partners/ bestuur/deelnemersraad	Aanpassen premie in overleg met sociale partners, aanpassen regeling advisering door deelnemersraad.....	1 - 3 maanden
Geen indexatie	Bestuur/deelnemersraad	Na advies deelnemersraad geen indexatie...	1 – 3 weken
Aanpassen beleggingsmix	Bestuur/beleggingsadviescommissie	Aanpassen mix gehoord advies.....	1 - 3 weken
Aanpassen parameters	Sociale partners/ bestuur/ deelnemersraad	Aanpassen parameters gehoord advies.....	1 - 3 maanden
Versoberen regeling	Sociale partners/ bestuur/ deelnemersraad	Aanpassen regeling gehoord advies.....	1 - 3 maanden
Korten aanspraken	Bestuur/deelnemersraad	Korten aanspraken en rechten gehoord advies.....	1 – 3 maanden

Het bestuur vergadert in principe maandelijks, tenzij urgentie een eerdere bijeenkomst noodzakelijk maakt. Hiervoor geldt een noodprocedure, zie bijlage ... van de abtn. In een crisissituatie zal het bestuur acuut (binnen ... dagen) besluiten kunnen nemen buiten de bestuursvergadering om, door middel van een schriftelijke stemming (per e-mail). In de noodprocedure is aandacht besteed aan de totstandkoming van geldige besluiten indien niet alle bestuursleden reageren.

Indien de calamiteit en/of crisis het vermogensbeheer betreft dan geldt de volgende procedure:
....

9. Jaarlijkse toets op actualiteit

Het financieel crisisplan maakt onderdeel uit van de ABTN. Het financieel crisisplan wordt jaarlijks bij de update van de ABTN op actualiteit beoordeeld en zonodig aangepast.

Een van de taken van het interne toezicht bij het fonds is het beoordelen van de bestuursprocedures en de wijze waarop het fonds wordt aangestuurd. Bij de evaluatie van het financieel crisisplan worden eventuele aanbevelingen van het intern toezicht orgaan betrokken.

10. Financieel herstel; beleid inzake al dan niet ongedaan maken maatregelen

Wanneer er financieel herstel optreedt, en de financiële situatie van het pensioenfonds het toelaat, bestaat de mogelijkheid tot het inhalen van niet toegekende indexaties en / of het ongedaan maken van kortingen.

Wanneer de dekkingsgraad het niveau van% heeft overschreden zal de toegepaste korting van de pensioenaanspraken (gedeeltelijk) ongedaan worden gemaakt. De pensioenaanspraken en pensioenrechten van actieve deelnemers, slapers en pensioengerechtigden worden in dit geval procentueel evenveel (uniform) gecompenseerd. Bij de compensatie zal ervoor worden gezorgd dat de dekkingsgraad het niveau van% niet zal onderschrijven en wordt rekening gehouden met de haalbaarheid van het lopende herstelplan. Er wordt maximaal éénmaal per jaar gecompenseerd. De compensatie van de toegepaste korting krijgt voorrang op een eventuele indexatie.

Het pensioenfonds zal de belanghebbenden informeren over het beleid ten aanzien van het ongedaan maken van gekorte pensioenaanspraken en -rechten of het inhalen van kortingen op indexatie (zie ook paragraaf 7 van dit financieel crisisplan).

BIJLAGE 3 Goede en slechte voorbeelden

Vorig jaar hebben wij bij het publiceren van de beleidsregel ook een aantal goede voorbeelden aan de sector meegegeven. Deze voorbeelden zijn te vinden op <http://www.toezicht.dnb.nl/5/18/8/50-224709.jsp>.

Bij een aantal fondsen hebben wij nieuwe goede voorbeelden aangetroffen. Het betreft voorbeelden bij de artikelen 4, 5, 8 en 10. Bij de overige artikelen hebben wij geen nieuwe goede voorbeelden gezien. Vorig jaar hebben wij geen slechte voorbeelden aan de sector meegegeven. Per artikel zullen wij nu naast de nieuwe goede voorbeelden ook de meest voorkomende slechte voorbeelden noemen.

Art. 4: Beschrijving crisissituatie

Goed voorbeeld

Veel fondsen hebben een beschrijving gegeven van een crisissituatie. Wij hebben bij een fonds gezien dat een beschrijving wordt gegeven van een calamiteit. Zij definiëren een calamiteit als een situatie die zich voordoet bij zeer grote fluctuaties op de financiële markten. Ongeacht het niveau van de dekkingsgraad vóór of na deze fluctuatie, is er sprake van crisissituatie. In dat geval treedt een crash scenario-procedure in werking.

Slecht voorbeeld

In een enkel geval kwamen wij tegen dat een fonds een onduidelijke definitie had geformuleerd of dat de definitie van de crisissituatie strijdig was met de rest van het crisisplan. Wij verwachten dat fondsen een heldere definitie van een crisissituatie beschrijven.

Art. 5: De dekkingsgraad waarbij het fonds er zonder korten niet meer uit kan komen

Goed voorbeeld

Bij één fonds hebben wij gezien dat bij verschillende (kritische) dekkingsgraden ook het kortingspercentage wordt vermeld. Dat vinden wij heel transparant richting de stakeholders.

Een voorbeeld met fictieve dekkingsgraden en kortingspercentages:

Dekkingsgraad	Verwachte dekkingsgraad na 3 jaar	Kortingspercentage
96%	105%	0%
90%	99%	6%
85%	94%	11%
80%	89%	16%
75%	84%	21%
70%	79%	26%

Slecht voorbeeld

Soms wordt wel een kritische ondergrens aangegeven maar is niet duidelijk van welke factoren deze grens afhangt. Ook komen wij tegen dat een fonds alleen een beschrijving geeft van de techniek om tot een kritieke ondergrens te komen zonder een concrete grens te noemen.

Art. 6: Maatregelen die ter beschikking staan

Slecht voorbeeld

Het *moment* van korten ontbreekt veelal in de omschrijving van de maatregelen die ter beschikking staan. In de toelichting op de beleidsregel staat dat het bestuur dient aan te geven op welk moment het bestuur tot korten over wil gaan: bijvoorbeeld direct aan het begin van een herstelperiode, jaarlijks of aan het eind van de herstelperiode. Ook ontbreekt in een aantal gevallen de prioritering die een fonds geeft aan de mogelijke maatregelen. Fondsen zullen hier nog aandacht aan moeten geven.

Art 7: Mate van inzetbaarheid maatregelen

Slecht voorbeeld

Een aantal fondsen heeft de mate van inzetbaarheid van de maatregelen niet of summier gemotiveerd weergegeven. De beleidsregel vraagt nadrukkelijk om een goed onderbouwde en gemotiveerde inschatting van de mate waarin een maatregel ingezet kan worden.

Art. 8: Indicatie financieel effect van de maatregelen

Goed voorbeeld

Eén fonds heeft de kracht van de maatregelen in een tabel weergegeven met daarbij ook een inschatting wat dit voor de diverse doelgroepen betekent. Als voorbeeld noemen wij de maatregelen ‘verhoging van de pensioenpremie’.

Verhoging van de pensioenpremie met 5%-punt van de pensioengrondslag:

	Bedrag in euro's	Extra dekkingsgraad per jaar
Bijdrage werkgever		
Bijdrage actieven		
Bijdrage slapers		
Bijdrage gepensioneerden		
TOTAAL		

Slecht voorbeeld

Er is een aantal fondsen dat het effect op de dekkingsgraad niet per maatregel heeft uitgewerkt. Ook hebben wij gezien dat fondsen dit effect pas zullen bekijken op het moment van overwegen van de maatregel. Het is juist de bedoeling dat fondsen het effect van de eventuele herstelmaatregelen van te voren in kaart hebben gebracht voor het maken van een evenwichtige keuze en om snel te kunnen acteren. Op die manier is het fonds ook transparant richting de deelnemers.

Art. 9: Evenwichtige belangenafweging

Slecht voorbeeld

Besturen geven vaak aan dat zij rekening zullen houden met alle belangen. Wij missen daarbij soms de motivering op welke wijze het bestuur dat in een crisissituatie zal doen. Ook komen wij tegen dat de belanghebbenden bij het fonds slechts summier genoemd worden.

Art. 10: Communicatie met belanghebbenden

Goed voorbeeld

Enkele fondsen hebben in hun crisisplan een communicatieschema opgenomen, waarin zij per crisisfase overzichtelijk en gestructureerd weergeven wat er gecommuniceerd wordt, aan wie, op welk moment en met welke middelen.

Een voorbeeld:

Fase	Moment van communiceren	Hoofdboodschap	Doelgroep	Kanalen / middelen
Aanvang crisis-situatie	Binnen 1 week na aanvang crisis	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Financiële situatie fonds ▪ Mogelijke maatregelen ▪ Impact en afweging maatregelen ▪ Belangenafweging 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ actieve deelnemers ❖ gewezen deelnemers ❖ pensioengerechtigden ❖ werkgever ❖ sociale partners ❖ toezichthouders ❖ media ❖ 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ brief aan belanghebbenden ❖ website ❖ nieuwsbrief ❖ intranet ❖ werkgever ❖

Slechte voorbeelden

- Sommige fondsen verwijzen slechts door naar de communicatiecommissie, of naar het algemene communicatieplan. Dit is niet voldoende. Het communicatieplan in tijden van crisis moet integraal zijn opgenomen in het crisisplan.
- Meerdere fondsen zijn van plan om met deelnemers te communiceren door hen het originele crisisplan te verstrekken, of door de dekkingsgraad op de website te publiceren. Hiermee kunnen besturen niet volstaan, omdat deze informatie onvoldoende begrijpelijk is voor deelnemers.
- In veel crisisplannen ontbreekt informatie over het ongedaan maken van maatregelen.

Art. 11: Besluitvormingsproces

Slecht voorbeeld

De meerderheid van de onderzochte fondsen heeft het terecht komen in onderdekking als crisis beschreven. In het onderdeel besluitvormingsproces wordt vaak het proces om tot een herstelplan te komen beschreven. Maar binnen de fase 'onderdekking' kan het fonds ook te maken hebben met spoedeisende zaken die bijvoorbeeld nopen tot snelle besluitvormingstrajecten. Een groot aantal fondsen besteedt geen aandacht aan het besef van urgentie. Het standaard besluitvormingsproces wordt beschreven en is niet toegespitst op calamiteiten.

Art. 12: Jaarlijkse toets op actualiteit

Slecht voorbeeld

Bij een paar fondsen zien wij dat zij het crisisplan periodiek actualiseren. Dat hoeft niet te betekenen dat dit ook jaarlijks gebeurt. In de beleidsregel is aangegeven dat een crisisplan jaarlijks getoetst moet worden.

BIJLAGE 4 Lijst met aandachtspunten

In onderstaande lijst staan aandachtspunten die in uw plan in ieder geval aan de orde moeten komen. Tevens is vermeld waaraan gedacht kan worden als onderdeel van een 'uitstekende beheersing'.

Artikel	Beleidsregel	Aandachtspunten
4	Beschrijving crisissituatie	<ul style="list-style-type: none"> • Duidelijkheid wanneer het crisisplan van toepassing is; • Bij welke niveau's van dekkinggraad is sprake van een crisissituatie? <p>Als onderdeel van 'uitstekende beheersing' kan hierbij gedacht worden aan:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Expliciet schets van relatie met doelstelling(en) fonds en strategie; • Beleid geschetst voor stadium naderen kritische grens/grenzen.
5	Dekkinggraad waarbij korten nodig is om er uit te komen	<ul style="list-style-type: none"> • De kortingsgrens (kritische dekkinggraad) wordt vermeld; • Laat zien dat meerdere grenzen mogelijk zijn. <p>Als onderdeel van 'uitstekende beheersing' kan hierbij gedacht worden aan:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Indicatie bandbreedte kortingsgrens op basis van meerdere scenario's; • Indicatie van kans op terechtkomen in gedefinieerde crisissituaties; • Indicatie van kans op korten en hoogte korting om tijdig uit dekkingstekort te geraken.
6	Maatregelen die ter beschikking staan	<ul style="list-style-type: none"> • Schets van alle mogelijke maatregelen; • Toelichting per maatregel; • Duidelijk wanneer een maatregel ophoudt en een nieuwe maatregel start; • Expliciete prioritering maatregelen; • Wijze van korten (uniform of gedifferentieerd); • Moment van korten. <p>Als onderdeel van 'uitstekende beheersing' kan hierbij gedacht worden aan:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Toelichting waarom maatregelen niet worden ingezet; • Schets van relatie tussen bepalingen in fondsstukken en maatregelen.

7	Mate van inzetbaarheid van de maatregelen	<ul style="list-style-type: none"> • Gedegen motivering over het realiteitsgehalte van de maatregelen; • Geen tegenstrijdigheden in het plan. <p>Als onderdeel van ‘uitstekende beheersing’ kan hierbij gedacht worden aan:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Schets van de benodigde inzet per maatregel om uit tekort te komen; • Oordeel over het realiteitsgehalte per maatregel.
8	Indicatie financieel effect van de maatregelen	<ul style="list-style-type: none"> • Het effect van elke maatregel op de dekkingsgraad; <p>Als onderdeel van ‘uitstekende beheersing’ kan hierbij gedacht worden aan:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kracht van de maatregelen berekend, uitgedrukt in effect op de dekkingsgraad; • Relatie geschetst met onderdeel mate van inzetbaarheid van de maatregelen; • Per maatregel onderscheid gemaakt naar belanghebbenden.
9	Evenwichtige belangenafweging	<ul style="list-style-type: none"> • Motivering waarom het geheel aan maatregelen evenwichtig is; • Motivering evenwichtigheid van wijze toepassen kortingsmaatregel. <p>Als onderdeel van ‘uitstekende beheersing’ kan hierbij gedacht worden aan:</p> <ul style="list-style-type: none"> • In één oogopslag de maatregelen, belanghebbenden en impact inzichtelijk gemaakt; • Per maatregel toegelicht op welke wijze met evenwichtige belangenafweging rekening is gehouden.
10	Communicatie met belanghebbenden	<ul style="list-style-type: none"> • Communicatie over het bestaan van het crisisplan. • Beschrijving van de communicatie met belanghebbenden in crisissituaties: <ul style="list-style-type: none"> ○ Verschillende communicatiemomenten / fases in de crisis ○ Per moment of fase beschrijven: <ul style="list-style-type: none"> ▪ Wie is de doelgroep? ▪ Wat is de hoofdboodschap? ▪ Moment van communiceren

		<ul style="list-style-type: none"> ▪ Wijze van communiceren ○ Inhoudelijke aandachtspunten: <ul style="list-style-type: none"> ▪ Maak de <i>gevolgen</i> van de maatregelen voor de deelnemer inzichtelijk ▪ Communiceer tijdig en begrijpelijk ▪ Communiceer proactief ○ Duidelijkheid over de inzet van herstelmaatregelen
11	Besluitvormingsproces in geval van een crisis	<ul style="list-style-type: none"> • Relatie tussen definitie crisissituatie en het voorbereid zijn op een crisis; • Onderdelen die geraakt moeten worden: <ul style="list-style-type: none"> ○ Betrokken partijen bij besluitvorming; ○ Rol van elk van die partijen; ○ Benodigde expertise van partijen; ○ Tijdslijnen aangeven; ○ Wie doet wat en wanneer; ○ Gevoel van urgentie is duidelijk. <p>Als onderdeel van ‘uitstekende beheersing’ kan hierbij gedacht worden aan:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Het besluitvormingsproces in een crisissituatie in kaart gebracht met voorbeelden; • Per maatregel het besluitvormingsproces in kaart gebracht.
12	Jaarlijkse actualisering	<ul style="list-style-type: none"> • Jaarlijks toetsing crisisplan op actualiteit.